

N. PÁL JÓZSEF

Tarján Tamás (1949–2017) halálára

Soha sem hittem, hogy ily közel lehet a vég. Június közepén találkoztunk utoljára, „fáradtnak tűnt...”, szürke volt az arca, az andorrai 0-1-ről meg a Fradiról cseréltünk szót, mint általában, aztán jó pihenést kívántunk egymásnak a nyárra, barátságosan.

Szeptember 26-át sosem felejttem el. Dél körül járt, kezemben a Zöld és Fehér című Fradi-magazin utolsó három számával a titkárságra indultam volna, hogy a fachjába tegyem, ahogy ez már öt esztendeje szokásommá lett. A hír – Kosztolányi Tibor hozta –, hogy Tamás meghalt, letarolt szinte, nyirkosak lettek a Bánki József főszerkesztőtől pár órával korábban kapott újságok a tenyeremben, kinek ajándékozzam a lapokat ezután, gondoltam tétován, aztán – s erre nincs észszerű magyarázat – percek múltán mérhetetlen nyugalom szállt reám. Igen, Tamás meghalt, Isten soha, a sors meg csak nagyritkán téved, ennek így kellett lennie!

Rögvest értelme lett a júniusi szürke arcnak, a fáradtan is lendületesnek mutatott szónak, ami – így látom ma már – a reménytelenséget és a lélek mérhetetlen, ám hangosan bevallhatatlan csüggedését igyekezhetett eltakarni. Hiszem: aki a magyar irodalom- és színháztörténet e kivételes jelenségének a titkára kíváncsi, az ennek a döbbenet-megnyugvás keresztútján a tájékán is keresheti a választ. Egy „időszerűtlen”, mégis törvényszerű halál keresztútján.

Tarján Tamás élete és pályája – ott, a felszínen – maga volt a siker és csillogás, ami akkor látszott megroggyanni, midőn a látható sikerre való törekvés szinte napi parancsá lett hazánkban is. Jómagam 1979 szeptemberében lettem egyetemista, de arcát a televízióból jól ismertem már. Valami ifúságnak szánt kulturális műsort vezetett rendszeresen, lobogó hajjal és (már akkor is) szakállasan, mint a motolla, úgy járt a nyelve, könnyed volt, és szellemes. Mintha valami örök nyughatatlanság színezte volna fegyelmezettségét, amit az egyetemen is módomban lett megtapasztalni aztán. Óráira, néhány előadást és egy Nagy László-szakszemináriumot kivéve, nem jártam sokat, alig múlt harminc, a fiúkkal tegeződött, a leányokkal magázódott rendületlenül, nem tudok mást mondani, mint hogy „jelen volt” minden pillanatban, és tán ezzel kényszerítette jelenlétre a hallgatókat is.

Nagyon eltért a szocializációs háttérünk, még az ízlésünk is talán. Én a patetikus szóra csábító „sorsirodalom” igézetében éltem akkor, ő az irónia, a játék világához állt közelebb. Az én szemhatáromból – kicsi faluból s egy gépészeti szakközépiskolából jőve – a színház majd’ teljesen kimaradt, számára gyermekkorától óta élete tere volt. Én a darabokat mintha regények vagy esszék lennének, úgy olvastam alighanem, ő – jóval később – kijelentette nekem, hogy a Hamletet negyven éve nem olvasta,

de legalább negyvenféle előadásban látta már. Én Illyés, Németh László, Sütő András drámáiért odavoltam, ő e darabok dramaturgiai megoldatlanságait emlegette föl. Ítéleteit szakmai szigor jellemezte, ám inkább dicsérni szeretett. Búvólő volt élőszóban, ha párperces méltatást mondott, ha másfél órás előadást tartott, akkor is. Többen rajongtak érte, de nem éreztem, hogy népszerűségét az önérvényesítés alkalmának fogná fel. A leghátsó sorban ültünk az akkor híres, havi tanszéki értekezleteken, én a jobb oldali sarokban, ő mellettem, az ajtó előtt, a széke egyik lába a folyosóra lógott nemegyszer, és somolyogva hallgattuk a „nagyok” – Király, Czine, Szabolcsi – vitáit a nyolcvanas, s immár Király nélkül, a kilencvenes években is még.

Később minden megváltozott. Új helyre költöztünk, „pragmatikusabbak” és ritkábbak lettek az összejövetelek, fogyott a Király István által összehozott gárda, fogyott az időnk, csak a hallgatóság szaporodott, s ezzel együtt hígult is alighanem. Tamás most is az ajtónál ült rendületlenül, ám jelenléte – ami a tanszéken kívüli jelenlétet jelentette egyre inkább – megmaradt. Lendületesebbnek mutatkozott továbbra is, szakértőként szerepelt, beszélgetést vezetett, könyvek tucatjait mutatta be alkalmanként, hihetetlen volt, hogy lehet ennyi kötetet elolvasni egyáltalán. Elárulom, mert bevalotta, nem olvasta végig mindegyiket, ám felkészültsége, rutinja, egyedi memóriája, rögtönzőképessége még e látványos produkciókra is képessé tették őt.

A szóbeliség volt az igazi műfaja, ahogy Schein Gábor mondta pontosan, de írt is rengeteget, monográfiát Nagy Lajosról, Tersánszkyról (nem jelent meg egészében), színésziórásokról (Garas Dezső, Bessenyei Ferenc), tanulmány- és (színi)kritikai kötetek, tankönyvek sorát adta ki, ám a szigorúan vett szaktudomány szerintem sosem érintette meg igazán. Kandidátusi disszertációját (a Kortársi dráma című 1983-as kötet anyaga volt az) Király István szinte úgy szekírozta ki belőle, és magasabb stallumokra később se ácsingózott. Se habilitálni, se akadémiai doktorrá lenni nem akart, holott az utóbbi címet tudása alapján („csak úgy”, procedúra nélkül) akár meg is ajánlhatták volna neki (ahogy megtették mások esetében), de mindez pillanatokra sem érdekelte.

Nem érdekelte, mert idejekorán meglelte saját műfaját, ahol nagyon jól érezte, amíg jól érezhette magát. Vélem, a leginkább önazonos emberek közül való volt, örömeny származására büszke, a színházi szakmában kivívott rangja sosem volt vitás, s a személyes siker pillanatait is örömmel söpörhette be. Apa lett, ötvenkét évesen, fordulatot magánélet után, a nekem küldött cédulát őrzöm azóta is. „Íme, a legkisebb Fradi-drukker, Tarján Lőrinc Hovhannesz”, írta rá, kisimultnak láttam az arcát akkor, 2001 decemberének elején, noha – így hittem – az apai szerep távolabb állhatott tőle addig.

Közelebb került-e hozzá az elmúlt tizenhat évben, nem tudom. Sosem panaszkodott, számítógépes üzenetváltásainkkor jött rá a „beszédeség” rendszerint, amikor édesanyja elment (nem sokkal az enyém után), több fotót küldött róla kéretlenül, s én sejteni kezdtem, hogy nagyon magányosan érzi magát. Aztán végképp egyedül

maradt, mi történt, nem kürtölte széjjel, szemérmes volt, no meg az elvégzendő munkák is szólították, amiknek eleget tett, az utolsóelőtti pillanatig.

Otthon halt meg, ahogy az én paraszti közegemben szokásos volt egykoron, ám az ő ágyát nem állta körül senki sem. Hát igen: ott kint a csillogás, itt bent a valós életünk, s végül minden a helyére kerül. Elment egy örökké fiatalosnak tetsző ember, akinek szinte az egész ország ismerte az arcát a tévéből valamikor, és hiszem, lénye ma is sokakban él tovább.

Isten kísérjen, Tamás, köszönöm, hogy ismerhettelek! A harmadik csillag hírére – ha lesz, s ha élek még akkor – tudatom Veled!